

Det relationella perspektivet

av Tomas Wånge

Den relationella psykologin eller det relationella perspektivet är inte speciellt etablerat här i Sverige och det är något egendomligt. Eller så är det inte så konstigt eftersom det organisatoriskt sett starkt skiljer sig från traditionella psykoterapeutiska "skolor" som har egna hierarkiskt uppbyggda institut med avancerade intagnings- och kontrollinstanser. RP har istället utvecklats till ett kunskapsnätverk via IARPP, där alla som är intresserade får bli medlemmar.

Jag skriver detta på sensommaren nyligen hemkommen från IARPP:s (International Association for Relational Psychoanalysis and Psychotherapy) nionde internationella kongress i Madrid. Dryga tiotalet svenskar deltog denna gång.

Den svenska psykoanalytiker kåren, som också brukar vara medlemmar i den internationella psykoanalytiska föreningen IPA (International Psychoanalytical Association), har inte visat något större intresse av det relationella perspektivet (RP i fortsättningen). Utan att känna till några detaljer tycker jag att det är lite märkligt att Margit Norell (1914–2005) som 1968 ledde utbrytandet av och skapandet av en ny psykoanalytisk grupp, *Svenska Föreningen för Holistisk Psykoterapi och Analys* inte lämnade mer spår av RP efter sig. Norell utbildade sig bland annat på White-institutet i New York, där RP-rörelsen startade. Hon borde ha varit samtida med Stephen A Mitchell (1946–2000) som utbildades där från 1972 till 1977, och med många andra RP-före-

trädare: Lewis Aron, Philip Bromberg, Emmanuel Ghent (1925–2003), Darlene Ehrenberg med flera. Och med Edgar Levenson som var den dåvarande ledaren för White-institutet.

Kanske har ointresset berott på att RP uppstod just som en oppositionell rörelse mot den traditionella psykoanalysen – en reaktion mot den hierarkiska organisationen, den rigida strukturen och teknikfixeringen. I vissa frågor har den traditionella psykoanalysen ibland haft en rent reaktionär hållning, till exempel i synen på homosexualitet och könsidentitet (penisavund, etcetera). De teoretiska dispyterna rörde sig från början om synen på regression och aggression, och senare på bortträngning och det omedvetna (se The Gill/Bromberg Correspondence: Bromberg, med flera 2011, Mitchell 2002 s132 ff, Stern 1997). Andra frågor har gällt synen på den psykoterapeutiska processen; skall terapeuten uppträda som en neutral observatör eller är terapeuten (ohjälpligt) inblandad som en deltagande observatör?

TOMAS WÅNGE är leg psykolog och psykoterapeut verksam som privatpraktiserande psykoterapeut och handledare med relationell inriktning vid Linnéstadens Psykoterapiinstitut i Göteborg. E-post: waange@telia.com

I vilken mån skall terapeuten använda sig av sina egna känslor och erfarenheter, kan man kanske till och med lämna ut saker om sig själv? Skall man vänta med tolkningar tills överföringsneurosen utvecklats, eller bör man redan från början fokusera på den pågående relationen med patienten?

Ytterligare en faktor kan vara att flera av RPs pionjärer så smått börjar bli bortglömda eller missförstådda, till exempel Ferenczi, Sullivan, Kohut. Eller möjligen ignorerade som Hans Loewald och Harold Searles. Flera nu verksamma teoretiker kanske inte i första hand förknippas med RP, till exempel Edgar Levenson, Arnold Modell, Jessica Benjamin, Thomas Ogden. Övriga är nog inte så kända utanför RP.

Vad menas med relationell?

Efter Freud reviderades psykoanalysen i England genom objektrelationsteorin och i USA framför allt genom självpsykologin. Objektrelationsteorins huvudsakliga teori- och studieobjekt var alltså *objektet*. Självpsykologins teori- och studieobjekt var *självet*. Detta är två olika viktiga fokus som behöver balanseras och integreras, konstaterar Aron (1996, s 160). Detta utgör också den teoretiska utgångspunkten för RP, som alltså inte är en ny teori. Istället handlar det om en perspektivförskjutning mot ett friare, men kanske paradoxalt ändå ett djupare tillämpande av den psykoanalytiska teorin och praktiken. Förutom den klassiska psykoanalytiska teorin utgör framför allt de *två-personspsykologiska* pionjärerna den teoretiska grunden i RP kanonen, det vill säga Ferenczi, Sullivan, Winnicott, Balint, med flera.

Vad menas då med *relationell*? Ghent skiljer på en *deskriptiv* kontra en *konceptuell* betydelse av termen. Deskriptivt säger man till exempel att en person har relationsproblem och menar då kanske inte mycket mer än att personen ifråga har problem i relationer med andra människor. Men konceptuellt avses ”relationell” i en socialkonstruktiv mening, det vill säga att människan psykologiskt sett skapas och ”blir till” i relationer. Relationell blir då ett sätt att förstå och tänka kring utveckling, psykisk struktur, psykopatologi med mera, men framförallt kring de psykoterapeutiska interventionerna (Ghent 2002 s 8). Utgångspunkten för den relationella psykologin är

den terapeutiska relationen som ses som en ömsesidig, men inte jämlik process mellan patient och psykoterapeut (Aron 1996). Detta behöver inte betyda att man ignorerar den individualpsykologiska grunden.

Det relationella perspektivet formuleras

Det hela startade med en utbrytargrupp kring Stephen Mitchell, som utbildade sig och verkade både vid det berömda White-institutet och på The Postdoctoral Program in Psychotherapy and Psychoanalysis vid New York University (NYU) på 1970–80-talet.

På White-institutet, i närheten av Central Park i New York, har många av världens främsta psykoanalytiker utbildats. Man presenterar sig själva på sin hemsida så här:

The William Alanson White Institute was founded in 1943 as a revolutionary alternative to mainstream, orthodox Freudian psychoanalysis in the United States. Its internationally renowned founders, Erich Fromm, Ph.D., Frieda Fromm-Reichmann, M.D., Harry Stack Sullivan, M.D., David Rioch, M.D., Janet M. Rioch, M. D., and Clara Thompson, M.D., united by a passionate spirit of dissent, saw the need to challenge the parochial sectarianism and growing rigidity of American psychoanalysis. Some had trained in the European Freudian circle in the 1920s and 1930s and all were actively and prominently involved as teachers in the orthodox, "official" institutes of the American Psychoanalytic Association in New York City and the Washington-Baltimore area. They opposed what they perceived to be inflexibility in clinical practice, intellectual insularity, a paternalistic system of training, and the domination of organized medicine over psychoanalytic training and practice. In response, they created an institute based on the Freudian tradition, enriched by the interdisciplinary perspectives of the social sciences. (<http://www.waw-white.org/>, aug 2011)

Situationen vid NYU på 1970-talet påminde lite om den vid den brittiska psykoanalytiska föreningen efter kriget. På NYU fanns då två utbildningslinjer för psykoterapi: en freudiansk och en interpersonell humanistisk (IH Track). Dessa var starkt konkurrerande och det uppstod därav en mellangrupp (the unaligned), i likhet med den brittiska mellangruppen (King & Steiner 1990, Kohon 1986). Mitchell ansåg att den freudianska gruppen var mycket

konservativ och rigid. IH-gruppen hade en anti-intellektuell attityd som Mitchell också var kritisk till. Mellangruppen var mestadels oppositionella och anarkistiska. De motsatte sig en välordnad studieordning och ville ha så lite struktur som möjligt (enligt Mitchell i en intervju av Jack Drescher c:a 1992). Inte heller denna hållning passade Mitchell som var ambitiös och strukturerad.

Greenberg och Michell hävdar att driftsmodellen och relationsmodellen i grunden är oförenliga.

Ytterligare två personer ”hängde i luften” på samma utbildning som Mitchell – nämligen Emmanuel Ghent och Bernard Friedland. Till gruppen anslöt Philip Bromberg och James Fosshage. Dessa fem bildade *den första relationella gruppen* och fick mandatet att starta upp en egen ny kurs på NYU som sedermera blev relationslinjen (The Relational Track), ursprungligen benämnd efter Greenberg och Mitchells bok med titeln: *”Object Relations in Psychoanalytic Theory”* som utgavs 1983. Termen *relationell* blev i detta första skede framförallt ett politiskt ”verktyg”. Det första gruppen fick göra var att bestämma vad som menas med relationell, vad man skulle studera och vilka personer som skulle vara inblandade, det vill säga göra en konceptuell definition av ”relationell”. Den brittiska objektrelationskolan sågs som ”oren” både av freudianerna och av IH-gruppen men i den nya relationella kursplanen bestämdes att både den interpersonella traditionen och den brittiska objektrelationskolan skulle täckas.

Greenberg och Mitchells bok var inspirerad av Sullivans interpersonella teori och Fairbairns objektrelations teori. Författarna försöker beskriva och förstå de olika psykoanalytiska ”skolorna” utifrån en större kontext och förklarar sitt val av termen *relational* med att den terapeutiska relationen alltid varit viktig i det kliniska arbetet oavsett vilka begrepp man använt sig av. Man försökte finna något slags övergripande instrument eller begrepp

som kunde användas för att förstå och analysera motsättningarna mellan de olika teoriernas begreppsbyggnader (Greenberg & Mitchell 1983 s.viii). Relationell var ingen ny teori utan snarare nya och kompletterande perspektiv på de redan befintliga psykoanalytiska begreppen och teorin (Ghent 2002 s.7).

Man kom fram till att de psykoanalytiska ”skolbyggnaderna” går att analysera med hjälp av ettdera av de två stora paradigmen för motivation inom psykoanalysen: driftpsykologi eller relationspsykologi. Freud rörde sig ofta mellan båda paradigmen, för att i slutet av sitt liv försöka etablera driftsmodellen. Många teoretiker har försökt förena de båda modellerna. Författarna menar att en strategi har varit att man försökt bevara driftpsykologin men tona ner driftsaspekten genom att betona vikten av tidiga relationer. Till denna strategi kan räknas större delen av de amerikanska själv- och objektrelations teoretikerna: Mahler, Jacobson, Kohut och Kernberg. Winnicotts och Balints teorier utgör i realiteten relationspsykologi men de tar inte explicit avstånd från driftpsykologin medan andra teoretiker, till exempel Fairbairn och Sullivan, uttryckligen tagit avstånd från driftpsykologin.

Greenberg och Michell hävdar att driftsmodellen och relationsmodellen i grunden är oförenliga. Alla försök till *model mixing* är instabila och förr eller senare kommer dessa att reduceras till endera modellen. Om man betraktar de skilda psykoanalytiska modellerna i ett vidare perspektiv ser man att de representerar två olika välkända kategorier som har dominerat den västerländska filosofiska traditionen i dess försök att förstå den mänskliga naturen. I vetenskapsfilosofen Thomas Kuhns terminologi är de ojämförbara (incommensurable) eftersom de vilar på väsensskilda *á-priori* antaganden om människan (Greenberg & Mitchell 1983 s 402 f). Deras bok har sedermera ofta kommit att kallas för den första boken om RP.

På det hela taget får RP alltså sägas ha ett tämligen kyligt förhållande till driftpsykologin. Men det är viktigt att betona att detta gäller för själva motivationspsykologin, vilket inte skall blandas ihop med den närliggande dimensionen: individual- kontra flerpersoons-psykologi. Relationell utgör ett

bredare begrepp än interpersonell. De interpersonella teoretikerna, till exempel Sullivan, hade lagt för lite vikt vid intrapsykologin. Mitchell förstod det som att Sullivan var obekväm med att teoretisera om vad som försiggick intrapsykiskt. Även om RP hyllat Sullivan för att ha kritiserat psykoanalysens individbaserade självbegrepp och ha breddat den psykoanalytiska ramen till att inkludera omgivningen, så anser man *inte* inom RP, att individualpsykologin är överflödigt. Istället gäller det att ständigt balansera individual-, två- och flerpersonspsykologin.

Relationell utgör ett bredare begrepp än interpersonell.

Risk för hopblandning gäller också för konfliktdimensionen. RP är en konfliktpsykologi i likhet med Freuds driftpsykologi, men konfliktinnehållet avser inte motstridiga impulser, utan konflikterna handlar istället om mänskliga relationer. Det kliniska psykoterapeutiska arbetet är fullt av personer: Otillgängliga föräldrar, som skall delas med syskon, och som aldrig riktigt kan ge fullständig uppmärksamhet, föräldrar som både är älskade och hatade och älskar och hatar tillbaka. Alla familjemedlemmar kan uppleva motstridande krav, splittrade och oförenliga lojaliteter. Människor behöver kontakt med varandra, inte bara för späningslättning och driftstillfredsställelse utan *simply as contact* (Greenberg & Mitchell 1983 s 404 f) Det är engagemanget som är viktigt – man söker inte bara kontakt när man vill ha kärlek utan också i ilska och vrede.

Människan är i hög grad kontextberoende. Grundtanken i RP är att psykiska strukturer uppstår i och formas genom mellanmänsklig interaktion. Teoretiskt sett har RP rört sig från essentialism till kontext. Kunskapsteorin för RP är (social-) konstruktivistisk. Mitchell menar att teorier inte avspeglar något som verkligen finns ”där ute”, utan är något vi själva konstruerar (Mitchell i intervjun av Drescher cirka 1992).

Det relationella perspektivets språkrör, tidskriften: *Psychoanalytic Dialogues*

Hur har de olika psykoanalytiska teorierna uppstått? Vad är skillnaderna? Vad har de gemensamt? Detta var meta-teoretiska frågor som Mitchell var mycket intresserad av. Detta var samtidigt ett område som inte var särskilt utvecklat inom psykoanalysen, menade Mitchell. Anhängarna av de olika traditionerna har varit alldeles för ”religiöst bundna” till sina respektive skolbildningar. Man har därför sällan funderat över de egna och andras grundantaganden. Man har inte heller reflekterat över i vilken mån man faktiskt behandlat samma fenomen fast i olika termer. Detta behövde diskuteras, frågan var i vilket forum?

De traditionellt bundna New York-analytikerna som benämns ”Division 39” i den internationella psykoanalytiska föreningen, hade sina egna publikationer. Det skall särskilt noteras att det fanns ett starkt tabu hos de freudianska psykoanalytikerna mot att referera till författare från den interpersonella sidan och från RP-författarna. Den som bröt mot detta kunde få utstå massiv kritik, vilket beskrivits av Aron (1996 s 203, 208). Tidskriften *Contemporary Psychoanalysis* var knuten till White-institutet. Mitchell tillfrågades av Paul Stepansky från bokförlaget *Analytic Press* om att starta en ny oberoende tidskrift. Denna skulle inte vara bunden till något institut eller institution, för att om möjligt komma ifrån politisk och ideologisk påverkan.

Grundtanken i RP är att psykiska strukturer uppstår i och formas genom mellanmänsklig interaktion.

Tidskriften *Psychoanalytic Dialogues* utkom med sitt första nummer 1991 och Mitchell blev dess första redaktör. Från och med 1996 har *Psychoanalytic Dialogues* utökats från fyra till sex nummer årligen. Det har varit en stor bredd på författarskapet: traditionell psykoanalys, anknytnings- och spädbarnsforskning, neuropsykoanalys, symbolprocesser, genderfrågor, mentalisering, etcetera.

Nätverket IARPP

Mitchell hade ytterligare visioner. Han ville skapa ett forum: en social, psykologisk, intellektuell och professionell mötesplats – en förening som kunde överbrygga det avstånd som uppstått mellan de konkurrerande psykoanalytiska skolorna. Mitchell ville att detta skulle bli en helt annorlunda psykoanalytisk förening, där det inte fanns skrå- och dicipelinfrågor som främsta agendan. Istället skulle alla olika perspektiv av rådande psykoanalys kunna rymmas tillsammans (Aron 2002 s 2) Föreningen skulle alltså vara öppen för alla intresserade och inte omgärdas av höga murar – exklusiva och besvärliga intagningskrav och procedurer, som kännetecknat så mycket av den traditionella psykoanalysen. Mitchells övertygelse var att bra idéer kan komma från många håll, inte bara från de redan välkända rösterna. Organisationen skulle vara decentraliserad, inte auktoritär uppbyggd och inte knuten till något speciellt institut utan ett platt nätverk med lokala föreningar i olika länder. Mitchell formerade den första styrelsen för IARPP.

Jessica Benjamin var med från början. När hon fick frågan: ”Varför behöver vi en ny professionell organisation?”, svarade hon: ”Det gör vi inte!” IARPP var ingen professionell organisation i den vanliga meningen. Istället var det en förening för att fånga upp och artikulera den begynnande *relationella rörelsen* inom den internationella psykoanalytiska världen. IARPP skulle försöka nå utanför de etablerade institutionerna och decentralisera psykoanalysen. Detta skulle hjälpa till att förändra psykoanalysen till större öppenhet och motverka skråtänkande och hierarkier (Benjamin 2002 s 5). Även Benjamin betonade alltså att IARPP skulle ta ett nytt grepp på psykoanalysen jämfört med de tidigare institutionerna och föreningarnas. IARPP skulle bli ett gemensamt språkrör för en redan pågående relationell tendens som saknade ett formellt uttryckssätt och något eget forum. Helt utan organisation skulle detta mål vara svårt att uppnå. Benjamin menade att IARPP:s första mål var att göra psykoanalysen till ett mera demokratiskt och heterogent kunskapsfält och att avvärja framtida ortodoxier. Man skulle skapa en öppenhet för alla intresserade utan någon hänsyn tagen till medlemmarnas professionella status. Detta skulle garantera

fokus på de psykoanalytiska idéerna istället för på särintressen och institutionella frågor. För det tredje skulle IARPP kunna bli en mötesplats – de som verkade isolerat skulle få möjlighet till dialog med kollegor, de som verkade på större relationella institutioner skulle inte så lätt kunna fastna i själv-tillräcklighet utan få utmaningar och feedback utifrån.

Relationell var ingen ny teori utan snarare nya och kompletterande perspektiv på de redan befintliga psykoanalytiska begreppen och teorin.

Hierarkier går ofta hand i hand med en patriarkalisk ordning. När detta uppluckrades uppstod det ett öppnare klimat med möjlighet att diskutera nya frågor. Mitchell hade varit engagerad i frågan om synen på homosexualitet inom psykoanalysen. Han var till exempel med om att avskaffa sjukdomsstämpeln på homosexualitet inom psykoanalysen (se Black, i förordet på Mitchell 2002 s 13). Benjamin hade studerat sociologi, psykologi och socialpsykologi i Frankfurt 1967–1971, och analyserat patriarkaliska strukturer hos den kritiska teorins företrädare Horkheimer och Adorno. Hon var också lika mycket feminist som psykoanalytiker (Nilsson 2002).

Benjamin är otvivelaktigt en av de mest betydande psykoanalytiska teoretikerna av idag. I boken *”The bonds of love”* (1988) presenteras härledningen av det relationella begreppet ”ömsesidigt igen- och erkännande” (*mutual recognition*). Här dekonstruerar Benjamin grundantagandena bakom barn-moderrelationen i den traditionella psykoanalytiska utvecklingspsykologin: såväl Mahlers individuation-separationsteori som Bowlbys anknytningsteori antar att modern är ett viljelöst, begärsfritt, a-sexualiserat bihang till barn (och man). Benjamin är inte lättläst och jag är kritisk till de svenska översättningarna av hennes artiklar som förekommit i tidskriften *Divan*. till exempel ”överinklusive” (overinclusive) som visserligen är helt

ordmässigt korrekt, men inte bidrar till någon begreppsmässig klarhet – snarare tvärtom (2002, [1995]).

Sammanfattningsvis kan konstateras att RP inom IARPP har utformats i ett starkt och kreativt inflytande av feminism.

För Benjamin fanns det ett tydligt samband mellan kvinnorörelsens framgångar och uppkomsten av RP (Benjamin 1988). Redan det första årets nummer av *Psychoanalytic Dialogues* 1991 innehöll ett antal artiklar skrivna av feministiskt inspirerade psykoanalytiker: Muriel Dimen, Virginia Goldner, Adrienne Harris med flera. Sammanfattningsvis kan konstateras att RP inom IARPP har utformats i ett starkt och kreativt inflytande av feminism. Den feministiska teorins kritik av och inflytande på psykoanalysen i sin helhet är ett mycket omfattande och viktigt ämnesområde. Två svenska översikter på området finns skrivna av Christina Flordh (2008) och Anna Christina Sundgren (2009).

Mitchells plötsliga, tragiska död år 2000 blev som en katalysator för genomförandet av IARPP. Den första konferensen hölls på det anrika Waldorf-hotellet i New York i januari 2002. Konferensen blev en succé engagemangs- och innehållsmässigt sett, trots ekonomisk förlust och administrativa svårigheter. Efter detta har IARPP arrangerat konferenser regelbundet, omväxlande i USA och i Europa. I nuläget har föreningen 1500 medlemmar från 25 nationer. På det hela taget är IARPP-medlemmarna ytterst meriterade och måste sägas ha haft en imponerande stor och kreativ produktion av psykoanalytisk litteratur.

Arbetsätt, några antaganden och begrepp

Enligt RP skall och kan den terapeutiska processen inte förutbestämmas eller manualiseras. Teknisk perfektionism är inget att sträva efter och psyko-

terapeutisk tystnad och passivitet kan vara skadligt, hävdar Darlene Ehrenberg. Det är inte fruktbart att fokusera på tekniska misstag och felaktigheter. Malcolm Slavin beskriver istället terapiprocessen som en serie misstag. Man menar att det ständigt uppstår mindre eller större iscensättanden i terapin. Genom en analys av dessa situationer måste terapeuten med patientens hjälp försöka förstå hur man hamnade där man hamnade, och framför allt agera för hur man skall gå vidare.

Enligt RP skall och kan den terapeutiska processen inte förutbestämmas eller manualiseras.

Praktiskt sett arbetar den relationella terapeuten med en större ömsesidighet i den terapeutiska relationen och med mindre rigiditet i den psykoterapeutiska ramen, jämfört med tidigare psykoanalytiska praktiker. Det har också skett en förskjutning från innehålls- till process-fokus i tolkningar och interventioner. Man utgår från att vi är kontextberoende och talar hellre om (dissocierade) *multiple self-states* (Bromberg) än antagandet om ett stabilt ”kärnlag”.

Kliniskt måste terapeuten använda många sidor av sig själv som utgångspunkt i sin motöverföring: *shaping the body as a fine instrument* (Steven Knoblauch). Detta innebär också att man har en mycket liberalare syn på värdet av *self disclosure*, det vill säga att terapeuten friare kan berätta om sina egna, till situationen relevanta, erfarenheter. Man betonar också starkt terapeutens förmåga till *affect attunement*: patient-terapeutrelationen är en ömsesidig emotionell regulationsprocess. Flera RP-terapeuter menar att man också måste använda sig av improvisation som intervention i vissa terapeutiska situationer (Bass, 2011)

De flesta begrepp inom RP är hämtade från den klassiska teorin: *överföring- & motöverföring, projektiv identifikation* med flera, men begreppen tillämpas systematiskt med ett utpräglad interaktionellt två-personsperspektiv. Till exempel är man kritisk

till att det kleinianska begreppet projektiv identifikation till stor del använts för att skydda terapeuten från att komma i kontakt med egna besvärliga känslotillstånd. Ett annat exempel är begreppet negativ terapeutisk reaktion, som ibland utgjort ett sätt att skylla terapeutiska misslyckanden på patienten.

En del nya begrepp har tillkommit, till exempel: *the need to be recognized* (Jessica Benjamin), *enactments* (Anthony Bass), *mutually projective identification* (Philip Ringstrom), *unformulated experience* (Donnel Stern) och *analytic third* (Thomas Ogden).

Avslutande kommentar

RP står teoretiskt sett mycket nära det *intersubjektiva perspektivet* (ISP) som verkar genom IAPSP (International Association for Psychoanalytic Self Psychology). Detta är en post-kohutiansk grupp kring Robert Stolorow, med bland annat George Atwood och Donna Orange som de teoretiska tungviktarna. Många psykoanalytiker är medlemmar både i IARPP och IAPSP och det är inte helt lätt att analysera skiljelinjerna mellan RP och ISP. ISP har kritiserats från RP-håll för att lägga för lite (!) vikt vid individualpsykologin, i likhet med Mitchells kritik av Sullivan. ISP är influerat av fenomenologi och existentialism. *Det integrativa perspektivet* (IP) företräds av Paul Wachtel. Han har gett sig på det svåra projektet att även försöka integrera psykoanalysen med den kognitiva psykoterapin. Psykoanalysen har alltid haft större eller mindre kognitiva inslag, men det är därför enligt min mening långt ifrån självklart att integrera teorier med helt motstridande grundantaganden, till exempel vad gäller motivation, existensen av ett omedvetet, dynamik etcetera. Wachtel (2008) har däremot bidragit med en mycket värdefull kritik av den traditionella psykoanalysens så kallade *default position* och till en utveckling av RP.

Avslutningsvis måste konstateras att det skett *a relational turn* inom psykoanalysen, i likhet med *the linguistic turn* som tidigare skett inom humanvetenskaperna. Detta innebär att det särskilt här i Sverige råder en osäkerhet om vad psykoanalysen står idag och därmed också vad som utgör den aktuella psykodynamiska kanonen. Men de som försökt ”slänga

ut psykoanalysen med badvattnet” kommer säkerligen att få återvända och då är nog den relationella psykoanalysen ett av de mest attraktiva alternativen.

Några referenser

- Aron, L. (2002) Launching the IARPP e-Newsletter. I *IARPP eNEWS*, vol.1, nr.1, Summer, 2002 p.1-3
- Aron, L. (1996) *A Meeting of Minds*. Mutuality in Psychoanalysis. Routledge
- Bass, A. (2011) *Improvisation in 21st Century Psychoanalysis*. Seminar, 2 July at the 9th IARPP Conference in Madrid 2011
- Benjamin, J. (1988) *The Bonds of Love*. N.Y.: Pantheon Books
- Benjamin, J. (1995) Likhet och skillnad. Sv.ö. i *Divan* 2002 nr 1-2, s.82-99
- Benjamin, J. (1998) *Shadow of the other: Intersubjectivity and gender in psychoanalysis*. Routledge
- Benjamin, J. (2002) Why We Need the IARPP? I *IARPP eNEWS*, vol.1, nr.1, Summer 2002 p. 4-5
- Bromberg, P. (2011) The Gill/Bromberg Correspondence. I *Psychoanalytic Dial.* 2011.vol.21, Nr.3 s.243-267
- Flordh, C. (2008) Genus och psykoterapi. *Insikten* 2008 nr 3 s 23-31.
- Ghent, E. (2002) Relations: Introduction to the First IARPP Conference. I *IARPP eNEWS*, vol.1, nr.1, Summer 2002 p.7-9
- Greenberg, J. & Mitchell, S. (1983) *Object Relations in Psychoanalytic Theory*.
- King, P. & Steiner, R. eds. (1990) *The Freud/Klein Controversies*. Routledge
- Kohon, G. ed. (1986) *The British School of Psychoanalysis: The Independent Tradition*. London: Free Assoc. Books
- Mitchell, S. (2002) *Can love last? The fate of romance over time*. N.Y.: Norton
- Mitchell, S. & Aron, L. eds. (1999) *Relational Psychoanalysis: The Emergence of a Tradition*, Routledge
- Mitchell, S. & Black, M. (1995) *Freud and Beyond*, N.Y. Basic Books
- Nilsson, C. (2002) Feminismen och den intersubjektiva vändningen. Om Jessica Benjamins kritisk-teoretiska projekt. *Divan* 2002 nr 1-2, s. 77-82
- Stern, D. (1997) *Unformulated Experience: From Dissociation to Imagination in Psychoanalysis*. Hillsdale, N.J., The Analytic Press
- Sundgren, AC. (2009) Hur vi skapar varandra – genus ur ett relationellt och traumaperspektiv. *Insikten* 2009 nr 3, s 21-27.
- Wachtel, P. (2008) *Relational Theory and the Practice of Psychotherapy*. Guilford Press

Nästa år hålls IARPP:s tionde konferens, 1-4 mars 2012, på The Roosevelt Hotel i New York City. Rubriken är: All psychopathology is a failure of imagination. Konferensen, som leds av Mitchell:s f.d. fru Margaret Black tillsammans med Hazel Ipp är inriktad på att försöka förstå och vidareutveckla arvet från Mitchell. Stephen A Mitchell skrev under åren 1983-2000 sammanlagt åtta böcker om den relationella psykologin.

I Sverige företräds RP och/eller IARPP av Svenska Föreningen för Relationell Psykoterapi, SFRP.